

Ciril
Berglez

Samota in imaginacija

(O poeziji Justa Jorgeja Padróna)

Njegovo poezijo so prevedli že v trideset jezikov. Od generacije sedemdesetih in osemdesetih let je Padrón gotovo najbolj prepričljivo osvojil planetarno bralstvo poezije. Za poezijo je prejel številna najvišja priznanja, med njimi jugoslovansko nagrado za literaturo, poleti 1990 pa še Zlati pesniški venec struških večerov.

Španska poetična ustvarjalnost je v dvajsetem stoletju globoko zaznamovala evropsko literaturo. Najprej z Generacijo 98, z Unamunom, z bratoma Machado, s tankočutnim pesnikom Jimenesom. Potem z Generacijo 27, ki so jo sestavljali tako pomembni poetje, kot je Lorca, Alberti, Aleixandre, Cernuda, Alonso, Diego, Guillen, Salinas, Prados in še nekateri drugi. Ta generacija je v poezijo prinesla ne samo nove pesniške postopke, drugačno pesniško imaginacijo, ampak tudi novo razumevanje umetnosti, tudi poezije, razkrila je enotnost duha, lepoto španske poetične tradicije, ljudske ustvarjalnosti, predvsem romance. Baročno slikovitost je oplemenitila z moderno senzibilnostjo. Pesniški jezik je prenovila do zavirljivih možnosti. S svojimi filozofskimi ekskurzi, z intelektualnim hermetizmom, pa tudi s komunikativnostjo novoromantičnega lirizma predstavlja enega od vrhov evropske poezije našega stoletja. Žal je krvava državljanska vojna usodno prekinila to bujno ustvarjalno vrenje. Frankistični režim je neusmiljeno pokončal življenja nekaterih najbolj vidnih ustvarjalcev, na primer Lorci, Hernandezu, Machadi in drugim. Mnogi so se umaknili v tujino, kjer so počasi usihali od domotožja. Poezija, ki je nastajala v času frankistične diktature, pa je le bled odsev klavnih družbenih razmer in socialnih stisk.

Zadnji dve desetletji skušata ugledu španske poezije vrniti nekdanji blesk. Mladi pesniki, med njimi zlasti Montalbán, Azúa, Gimmferee, Panero in drugi, poskušajo bolj ali manj uspešno zapolniti tisto morečo praznino. Najmlajša pesniška generacija, tako imenovani postnovísimos, pa že obeta pravo renesanso. Od mnogih imen moramo omeniti predvsem pesnika in esejista Julia Llamazaresa.

Justo Jorge Padrón z ozirom na svojo starost pripada Generaciji 70, ki je preživela krizo in padec frankizma in si je poiskala nove poti za svojo ustvarjalnost že v novih socialnih in duhovnih razmerah.

Justo Jorge Padrón se je rodil leta 1943 na Kanarskih otokih, v mestu Las Palmas, na otoku Gran Canaria. Se pravi na križišču dveh svetov. Ko mu je bilo komaj šestnajst let, je prišel v Barcelono študirat pravo, filozofijo in literaturo. Z mladeniškim ognjem je začel prebirati poezijo Lorce, Nerude, Aleixandra, Machade in Rilkeja. Sam pravi, da so ga prav ti poetje zavezali poeziji, njenemu čaru. Potem je nekaj let živel v Skandinaviji. Dobro se je naučil švedsko in norveško, tako da je lahko prebiral in prevajal pomembne nordijske pesnike, predvsem Lagerkvista in Linde-

grena. Kasneje je objavil nekaj antologij nordijske poezije. Nordijska poezija in nordijski pejzaž so opazno vplivali na njegovo pesništvo. Nekaj let je opravljal advokaturu v svojem rojstnem mestu. Potem pa se je nenadoma odločil, da bo svoje življenje odslej napolnil samo s poezijo. Skrivnostni Kanarski otoki, skalnate obale z visokimi divjimi valovi, kraji samote in neizmerne svetlobe so v Padrónu prebudili silovite pesniške izbruhe, ki jih enolična vsakdanost in puščoba poklica nista mogli preglasiti. Padrón se je preselil v Madrid, ker je vedel, da bo prestolnica ugodnejša za uresničenje njegove ustvarjalne nuje. Od leta 1983 je Padrón generalni sekretar španskega PEN kluba. V Madridu izdaja znamenito revijo za poezijo *Equivalencias*, ki je pred leti prinesla kratek pregled slovenske sodobne poezije in daljši izbor poezije Cirila Zlobca. Zdaj ga vabijo v svojo sredo velika univerzitetna središča. Njegova bleščeča poezija je deležna najodličnejših priznanj. Njegova knjiga poezije *Krogi pekla*, leta 1976, je povzročila pravo euforijo. Nekaj najlepših ocen je izrekel celo argentinski pesnik Borges. Nobelovec pesnik Aleixandre pa je dejal, da je to delo »bleščeč, veličasten simbol človekove usode«.

Že zdaj je treba zapisati, da se Padrón v svoji poeziji vrača predvsem k misli in čustvu, k razumevanju sveta v vsej njegovi kozmični integriteti, k individualnemu bitju, k dramati eksistence, k pesniški imaginaciji, v nasprotju z mnogimi, ki so po vzoru nekdanjega evropskega in ameriškega modernizma merili svoje pesniške mišice v delavnici drznih eksperimentov, ki niso mogli zajeti življenjskega utripa v vsej njegovi razsežnosti. To so priznali mnogi kritiki Padrónove poezije in poudarjali, da Padrón prav gotovo ne bo žrtev nekkih novih iskanj, novih eksperimentov, ampak bo življenje razkrival bolj resno in poglobljeno.

Prav je, da omenimo najpomembnejše Padrónove pesniške zbirke. Tele so: *Los Oscuros Fuegos* (Temni ognji), 1971, *Mar de la Noche* (Nočno morje), 1973, *Los Circulos del Inferno* (Krogi pekla), 1976, *Ningún Ruido, Ningún Silencio* (Noben hrup, nobena tišina), 1978, *El Abedul en Llamas* (Breza v plamenih), 1978, *Otesnita*, 1979, *La Visita del Mar* (Obisk morja), 1984, *Los Dones de la Tierra* (Darovi zemlje), 1984, *Sólo muere la Mano que te escribe* (Umre samo roka, ki ti piše), 1989, *Los Rostros Escuchados* (Obrazi, ki jih slišim), 1989. Lahko zapišemo še to, da je vsako njegovo delo španska literarna kritika sprejela z opazno naklonjenostjo. Prav tako tudi bralci in ljubitelji poezije. Lahko rečemo, da je Justo Jorge Padrón danes eden od najbolj priznanih španskih pesnikov.

Prve Padrónove knjige razkrivajo predvsem pesnikovo navezanost na svoj rojstni kraj, na svoje otoke svetlobe in samote, kjer se je za zmeraj zavezal poeziji, kot sam tolikokrat poudarja. Toda v tej zgodnji Padrónovi poeziji ne gre toliko za golo opisovanje in opevanje rojstnega kraja, ampak za osebne izkušnje, ki so postale univerzalne in šele take tudi zanimive za poezijo. To poezijo je prepojil z bridkim domotožjem po otroštvu, po izgubljenem raju, neskončno lepem in sanjvem. Pesnik je prepričan, da je samo v teh letih živel eksistenco, polno harmonije med idealnim in resničnim. Toda čas je pesnika ločil od otokov otroštva. Življenje v velikem svetu pa nikakor ni mogel spraviti v sklad z izkušnjami, ki so ga zaznamovale tu. Tako je ta poezija v temelju zaznamovana z melanholijo in grenkobo, ki jo je pred njim premogel samo še perujski pesnik César Vallejo. V jedru te poezije ostaja idealni čas otroštva, ki spočenja v pesniku zdaj občutje

osamljenosti. Osamljenost pa je za Padróna pravšnje stanje za pesniško ustvarjanje, za razcvet bujne pesniške imaginacije.

Že v zgodnji Padrónovi poeziji je opaziti posebno pesnikovo prizadevanje po združevanju realnega in tega, kar je v pesnikovi zavesti, v njegovih otroških in sedanjih izkušnjah. Nastaja neka posebna meditacija o svetu. Tudi tiste pesmi, ki so nastale v daljni Skandinaviji, so nabite z neprestanim pesnikovim vračanjem, z neulovljivo bolečino, melanholijo. Ta občutja so polna vonjev, senc, nians, nedoločljivih. To nam lepo razkriva pesem *Speči*. V pesmi *Vrnitev* pravi:

Prva svetloba, ki je stopila v moje življenje,
je bilo toplo kraljestvo vonjev.

Svetloba, toplota, vonji – čisti občutki, ki pesnika zasledujejo vse življenje in ga vračajo v sen, v domišljijo:

In prideš in boječe odpreš
domača vrata
in nenadoma srečaš svojo preteklost,
v znanem vonju, s katerim si se družil.

Velik del Padrónove poezije je inspirirala ljubezen. Ta je silovito zaposlila pesnikovo bit. Iz tega čustva so nastale nekatere najlepše Padrónove pesmi antologijske vrednosti. Ljubezen rešuje pesnika pred mučno melanholijo in osamljenostjo in dviga njegovo poezijo v univerzalne in intelektualne sfere. O tem nas prepriča njegova pesem *Severni sij na Islandiji*. Ljubezen je v nekem smislu prečistila njegovo poezijo. Dovolila mu je svetlejše tone. To je razvidno iz dveh njegovih knjig poezije, iz *Breze v plamenih* in *Otesnite*. Zdi se, da je s temi pesmimi španska poezija spet dobila nekdanjo bleščavo luči, barv, duševnih stanj, notranjih in zunanjih, ki jih poznajo starejše generacije španske poezije. To je tisto soglasje z življenjem, z naravo, z ljubeznijo, ki prinaša stanja spokojnosti, daje možnost svetlih vtisov luči in upanja, kar je razvidno iz pesmi *Jutro*. To je poezija, ki že sili v metafizičnost, v refleksijo, v iskanje višjega smisla obstoja.

Omenili smo že, s kakšno naklonjenostjo je bila sprejeta njegova knjiga *Krogi pekla*. Z njo je Padrón nepričakovano uvedel v špansko poezijo novo temo: svetovnega zla, bede in ničevosti, razpadanje posameznika in sveta. Pesnik je v svoji mladosti doživljal vso mračnost frankizma. O tem sicer izrecno ni nikjer govoril. Toda sledi tega mračnega časa so opazne prav v tej knjigi. Te pesmi se zde, da so napisane krčevito, v enem samem zamahu obupa in sumničenja v smiselnost tega sveta. Travmatičnost sveta je pesnik poznal. Srečamo jo pri Danteju, naslikal jo je Bosch, Goya, v sodobni dramatiki Beckett. Padrón razkriva zlo, ki teče skozi samo središče sveta, skozi vizije lepote in skladnosti. Zlo je tisto, kar je občutil Kafka. Tista absurdnost. V pesmi *Norost* nam razkriva ta svet zla kot strašen labirint, v katerem je upepeljena tišina, v katerem glodajo vrtinci prahu človekove možgane, uničujejo vse lepo, barve in arhitekturo, spomine sveta. To je zaprt prostor. Ruševine sveta se širijo. Ta svet je kontaminiran in preostane mu samo še jok, vesplošni jok, jok pesnika in človeka, jok človečnosti, ki ga nam tako pretresljivo razglaša pesem *Jok*.

Padrónova vizija pekla, vesplošnega uničenja, zapuščenosti in obupa vsebuje tudi nekaj trenutkov upora, upanja, iskanja rešitve. Najdemo jih v pesmih, v katerih nam odkriva pokrajine otroštva, čiste in nedotaknjene pokrajine in toplino ljubezni. Nasproti uničenju, mori, samoti zoperstavlja

ljubezen, sanje, vizije, čiste in odrešujoče. Toda kljub temu je to le poskus obupanca, krik v prazen prostor, kot zvemo iz pesmi *Ne vem, koliko časa*.

Ob tako mračni poeziji ne smemo prezreti Padrónove izjemno svetle poezije, objavljene v knjigi *Darovi zemlje*. Kot da se je pesnik hotel nekako odrešiti, rešiti iz mračnega labirinta, pred invazijo atomov, je upesnil svetlobo zemlje. Knjiga pravzaprav predstavlja eno samo pesem v štirih spevih, od katerih vsak razkriva skrivnost zemlje, zraka, vode in ognja. To pa so štirje heraklitski elementi, ki gradijo življenje in so utelešali misel starih Grkov. Ti elementi si nasprotujejo, se mešajo in tako tvorijo enotnost sveta. Sem je torej pobegnil Padrón.

Leta 1989 je Padrón v enem zvezku izdal dve pesniški zbirki, ki kažeta na pesnikovo zorenje, na enega od viškov njegovega bogatega ustvarjanja. Gre za zbirki *Umre roka, ki ti piše* in *Obrazi, ki jih slišim*. Z obema je Padrón obogatil svojo motiviko in dokazal svojo nemirno pesniško radovednost, ki jo neprestano bogati tudi s svojimi življenjskimi izkušnjami. Obe knjigi hkrati kažeta na novo pesniško občutljivost tega pesnika.

Osrednje sporočilo teh dveh knjig je najti že v pesmi *Pred breznom praznega belega lista*. Razkriva nam pesnikovo negotovost ob ustvarjalni avanturi, njene smiselnosti spriči neskončnosti, spriči brezna, te neoprijemljive metafizične skrivnosti, te silovite in čudovite privlačnosti. Opevanje takih stanj je sicer znano iz svetovne literature. Toda Padrón to počne z nenavadno silovitostjo, s pretresenostjo, ki nas ne more pustiti neprizadete. Zaupanje v napisano besedo, v to vero besede sploh, lepo razodeva ena Padrónovih najlepših pesmi *Umre samo roka, ki ti piše*. To, kar je umrljivo, minljivo, je samo roka. Roka biva zato, da bi izpolnila pesnikovo zemeljsko in kozmično funkcijo. Zapisano ostaja, sije od čustev, idej, jezika pesnikove roke. Pesnik se upre času in odpre vrata neskončnosti. Skozi zapisano. S pomočjo tega, kar je ustvarila minljiva roka. Kozmos nam je vendarle dosegljiv. Padróna je silno strah pred uničenjem, koncem, pred breznom, ki požira ta svet in posameznika. V pesmi *V breznu svojega telesa* hoče spoznati tisto silo, ki preti s svojim uničenjem. To je sfinga, je večno nerešljiva uganka, ki pušča posameznika v grozi, v zmedi. Ob tem spoznanju je vera v upravičenost pesniškega ustvarjanja še toliko bolj potrebna. Po težkih morah in grenkih izkušnjah hoče tej uganki priti do konca. Minljivost telesa in trajanje umetniškega dela, to sta vprašanji, ki do kraja zapolnjujeta obe zadnji Padrónovi knjigi. Motiv minljivosti telesa Padrón aktualizira in definira s svojo vero v besedo.

Za Padróna pisanje ni kakšno neskončno uživanje. Ni zgolj uživanje. To je tudi stanje vrtoglavice, to je dejanje bolečine. To je zgoščevanje izkušenj človeka in sveta. In čimbolj je pesem sugestivna in premišljena, toliko bolj je njena moč trajna, njena resnica dobi značaj trajnosti in univerzalnosti. Tako Padrón pred nami razvija svojo teorijo o moči besede, kreacije, pesniške avanture. Ki nenadoma dobi kozmični značaj. Pesem nas hkrati tudi varuje pred zlom, pred končnim razpadom, pred pozabo. Sprašuje se, kaj bi sploh ostalo od človeka, če bi ne bilo te njegove besede, ki odpira vrata v neke druge čase. Pesem je obramba pred notranjimi brezni, pred grožnjami, varuje nas pred zunanji silami destrukcije. Predvsem pa je pesem »rojevanje življenja«, je obnavljalka življenja, tista sila, ki razvija emotivno in refleksivno spiralo lepote in upanja. Tako se Padrón pravzaprav vrača k Bibliji, k prvemu poglavju in k prvemu poglavju Janezovega

evangelija: v začetku je bila Beseda. Beseda, ki ustvarja in obnavlja svet. Padrón pravi:

Rad bi opisal onkrajnost pijanosti,
pisal o svetu, ki ruši svoje omejitve,
da bi potolažil žejo veselja.

Padróna vznemirja želja premagati vse meje, ki omejujejo posameznika in ki delijo svet, premagati sterilno anonimnost človeka in razkriti človečnost, človekovo bistvo. Razkriti bistvo pesnjenja, soglasja med imaginacijo in besedo. Rad bi dosegel nedosegljivo. To lahko uresniči samo v pesmi. To je pesniški akt, akt vrtoглаve kreativnosti, odprto za nemogoče. Nekatje pravi: »Poslušaj, zapri oči, da boš videl bolj jasno, vse tiste dopustne sanje«. In zdaj se začenja ena sama prava pesnikova ljubezen, ljubezen za pesem. Po vseh mračnih morah, dvomih, travmatičnih iskanjih je zdaj tu ena sama blesteča luč pesnikove ljubezni za znak, simbol, besedo, imaginacijo, iz tega gradi lepo in večno zgradbo pesmi. Vse to nam sugerira pesem *Zgodba o nekem gradbeniku z znaki*:

Moji vokali gradijo hišo iz ene same zgodbe.
Soglasniki se blestijo po vseh stenah...
Trudijo se molčeči roji glagolnikov,
dinamični oziralniki. Sledijo jim
silni in močni predlogi,
ki zbijajo zgradbo, spuščajo svinčnico
iz oblakov in struktur...

Spet se spomnimo na pesem *Umre samo roka*, ki ti piše, na veliko odo pesniškemu dejanju. Svetloba, ki se iz te knjige širi v naslednjo, v *Obraze*, ki jih slišim.

Morda je res, kar so zapisali nekateri kritiki, da je *Z obrazi, ki jih slišim* Padrón prišel do srede svoje ustvarjalne poti. Le kdo to ve. Je pa res, da se pesnik vrača k nekaterim že znanim temam. Najbrž zato, ker ga izkušnje silijo, da jih emocionalno in intelektualno poglobi. To, kar pelje v skušnjava vsakega resnega ustvarjalca. Padrón ne želi narediti koraka v prihodnost, dokler ne bo preveril prehojene poti. Preveril svoje pesniške in človeške izkušnje. Padrón zdaj ustvarja pesmi, v katerih je nekaj resnobe, nekaj grenkega. Zdaj briše s človeka prah, da bi bil bolj viden pod zvezdami, opazen tudi večnosti. Zdaj meša svojo resnobo s skepticizmom, z melanholijo, z ironijo. Izstopa tudi njegova psalmičnost in himničnost. Njegovi verzi so pogosto vročični. Zrel in resnoben se spet vrača v otroštvo. To pot v eni svoji najbolj zlahtni pesmi, v *Gori Mentiscal*. Boža svoje morje, obale otroštva, hodi po hiši svojih prednikov. Počenja vse to, kar normalno počne človek v letih, ko sluti resnost svoje usode na sredi življenjske poti. *Gora Mentiscal* je himna, je elegija. Polna bleščečih podob, ritmičnih kadenc, nenavadnih intonacij. V njenem jedru je boleča pesnikova ljubezen, obdana od čudovitega pejzaža. In na kraju je njegova *Obljuba*. Prisega otokom svojega otroštva, da bo tudi po izteku svoje fizične eksistence ostal prisoten v kraju, ki ga je ljubil.

Justo Jorge Padrón je že z dosedanjo pesniško bero pustil globoko sled v španski poeziji sedemdesetih in osemdesetih let. Pridobil si je ljubezen planetarnega občinstva. Najbrž predvsem zaradi svoje iskrene in resnične zgroženosti nad podiranjem tega sveta, pa tudi vere v moč zemlje in besede in ljubezni. V njegovi poeziji se mračni in žalostni toni mešajo s svetlobo,

prehajajo v himno. Vsakdanjost je dvignil v univerzalnost, v vizijo. Napisal je pesmi o samoti. Napisal jih je v samoti, ki je dopustila odprte meje njegovi bujni imaginaciji.

Pravljice za otroke, pravljice za odrasle

(Odlomek iz daljše študije z naslovom: Pravljice, kaj ste?, ki bo izšla pri MK)

Alenka
Goljevšček

Povzemimo na kratko nekatere temeljne ugotovitve, do katerih nas je pripeljala analiza pravljič.

Pravljice v pravem ali ožjem pomenu besede so tako vsebinsko kot oblikovno odločilno opredeljene od življenjskega sloga mitotvornih družb, tj. od arhaičnega mita in rituala. Oba rasteta in živita iz rodovno-plemenske družbene organizacije, ki se ravna po principu participacije oz. po zakonih bratovstva-terorja.

Od njiju deduje pravljica model prostora in časa, predvsem pa štiri vsebinske stalnice (izročnost, selstvo, zajedalstvo, milenarizem), ki do danes zarisujejo okvir, znotraj katerega razume človeka in svet. Prav zaradi te globoke zakoreninjenosti v arhaičnem je struktura pravljič izredno stabilna, odporna do sprememb in se vzdržuje sama od sebe, ne da bi bila bistveno odvisna od stvarnosti, v kateri živi.

Bolj ko je pravljica blizu mitu/ritualu, iz katerih ali ob katerih je nastala, bolj bo v njej izražen princip, po katerem se v osnovi ravna tudi mit: svet se v pravljici organizira po zakonih, ki izvirajo iz strukture pravljič, ne iz sveta. Pravljica je bistveno opredeljena po shemi rituala prehoda in se reducira le na mejne položaje človeške eksistence, na tiste, ki so »vmes« med stabilnimi oblikami stvarnosti, na liminalni čas; zato stvarnost že v načelu ni zadolžena. Ne gre ji niti za posnemanje niti za izmišljanje stvarnosti – od nje jemlje, je pa v odnosu do nje suverena in jo prilagaja svojim zakonom. Gre ji za konstrukcijo, ki vzbuja zaupanje, da se pod naključji in neskončno raznolikostjo bivanja skriva skrivnost, a trden in nespremenljiv red, soodvisna in sopovezana celota sveta. Te celote, ki se manifestira v neverjetnem ujemanju neposrednega pravljjičnega dogajanja, pravljica ne pozna, ne razume niti se ne trudi, da bi jo spoznala in razumela. Pristaja nanjo, se ji izroča in dopušča, da jo nosi, v trdnem zaupanju, da se bo končno vse izteklo tako, kot je prav. – Bolj ko se pravljica oddaljuje od svojih izvorov, bolj izgublja suverenost in teže vzdržuje svoj zaupljivi optimizem. Pomaga si tako, da se bliža stvarnosti in postaja realistična, ali pa se odvrča od nje ter, breztežna in razresničena, poleti v svobodno območje domišljije; čudežno se racionalizira ali pa postane estetska (pa tudi kakšna druga) fikcija.

Včasih je pravljice z užitkom poslušalo staro in mlado. Bile so pomemben dejavnik komunikacije in družbenega sožitja, saj so po svoje vzdrževale in krepile povezovalne sile v skupnosti in jo spreminjale v čvrsto bratovstvo-